

BOLDUR, MARE VORNIC AL LUI ȘTEFAN CEL MARE. ÎNTREGIRI GENEALOGICE

Lucian-Valeriu Lefter

Din negura vremurilor trecute răzbate către noi zăngănit de săbii și tropote de cai. Ascuțișul paloșului sclipește ca semn al faptelor de vitejie ale bătrânilor boieri din vremea voievodului care întruchipează un mit fondator al istoriei românilor de pretutindeni, Ștefan cel Mare. În acele timpuri, în care oasele oștenilor înălbeau câmpurile de luptă, sabia vornicului Boldur s-a făcut simțită. În lupta de la Codrii Cosminului, din ziua Sfântului Dimitrie a anului 1497, „multă oaste leșască au peritu”, zice cronicarul¹, căci „în toate părțile s-au rășchiratu prin păduri, de au scăpat puțini afară”. Regele polon, Ioan Albert, „cu puțini rămăsese” și „bulucindu-să” s-a retras degrabă spre Cernăuți, dar oastea lui Ștefan vodă l-a urmărit îndeaproape, „cu dâșii mergându împreună, să bătiia și să tăiia”, încât „și acei puțini ce ieșisă din codru n-ar fi scăpatu, de nu s-ar fi încurcatu ai noștri în carăle crăești și carăle altor boieri, de le-au datu vreme de au ieșit”.

După acest dezastru, Ștefan primește veste că o altă oaste poloneză vine în ajutorul regelui, și vodă „atuncea au chiebatu pre Boldur vornicul și i-au datu lui oaste de-ajunsu și au trecut Prutul împotriva acei oști, sâmbătă sara. Și duminică dimineața, octovrie 29 zile, le-au datu războiu și pre toți i-au răsipit îndată și i-au topitu cu ajutoriul lui Dumnezeu și cu norocul lui Ștefan vodă și mare moarte și tăiere s-au făcut atuncea în oastea leșască, la locul ce să chiamă Lănțeștii satul”, despre care luptă și nimicire „nimica n-au știutu craiul”. După trecerea Prutului, Ștefan lovește din nou oastea regelui, „de i-au răsipit și i-au tăiatu, de abia au scăpat însuși craiul cu puțină oaste a sa”. Dar hărțuirea oastei leșești nu a încetat, căci regele abia scăpase de Ștefan și din nou „au datu asupra lui Boldur vornicul cel mare”, care iarăși, la satul Șipeniț, „mare moarte au făcutu”, că „puțini au scăpatu din oastea ce era strânsă pre lângă craiul”.

Un asemenea prolog este cât se poate de nimerit acestor rânduri, dedicate unui mare boier al lui Ștefan cel Mare, asumat drept părinte întemeietor al neamului lor de către boierii Costăchești în plină epocă romantică, la jumătatea secolului al XIX-lea, când multe familii boierești și-au căutat ori și-au născocit străvechi origini de dinainte de întemeierea țării. **Izvodul lui Clănău** (sau **Cronica lui Huru**) și **Izvodul Costăchesc** au fost plăsmuite în această vreme, pornind de la personaje istorice reale, după cum s-a dovedit ulterior în cazul fraților Sionești, care într-adevăr au strămoși în rândul boierilor din vremea lui Ștefan cel Mare². Însă, la momentul acela ei nu puteau

¹ Grigore Ureche, **Letopisețul Țării Moldovei** (ed. a II-a revăzută, îngrijită de P.P. Panaitescu), București, 1958, p. 112-114.

² C. Cihodaru, **Uricul moldovenesc din 27 mai 1443 și originea Sioneștilor**, în *AȘUI.Istorie*, XXXI, 1985, p. 27-47.

justifica acest fapt pe deplin, cu documentele necesare. Și boierii Costăchești și-au găsit un strămoș, în persoana vornicului Boldur, dar în acest caz legătura genealogică nu poate fi încă dovedită. După cum a observat Gh. Ghibănescu, spița familiei Costachi³, întocmită la 1842 de Iordache Mălinescu, așezându-l în rândul strămoșilor pe marele vornic Boldur, este doar o „închinare făcută de autor slăvitului mitropolit Veniamin Costachi și ca o măgulire pretențiosului Gheorghe Costachi agă și lui Mihail Boldur Costachi, general și hatman al oștirilor Moldovei”. Astfel, după cum a precizat Ion T. Sion, într-adevăr ambițiile unor descendenți ai familiei Costachi sunt motivul pentru care s-a urcat originea neamului până la marele vornic Boldur, însă documentar neputând fi ridicată mai sus de jumătatea veacului al XVII-lea⁴. Atmosfera romantismului a fost prielnică istoriei naționale, dând naștere unor mituri istoriografice care persistă până astăzi. Atunci au fost alăturate familiile Boldur-Costachi, sugerând de la sine originea comună, dar neconfirmată de realitatea istorică.

Se cuvine, așadar, să vedem cine era legendarul vornic Boldur. Numele acestui viteaz cavalier al lui Ștefan cel Mare era Sima Boldur (sau Boldor). Apare în rândul boierilor sfatului domnesc în calitate de vistiernic, în anul 1486⁵, dregătorie ce o va ocupa până la 1491⁶. În toamna aceluiași an⁷ urcă în ierarhia sfetnicilor domnului preluând funcția de vornic, pe care o deține până spre sfârșitul domniei lui Ștefan; ultima apariție între membrii sfatului este din 15 octombrie 1503⁸. După această dată „credința panului Boldor” nu o mai regăsim între mărturiile de credință ale celorlalți boieri.

Carierea politică a lui Sima Boldur s-a desfășurat în ultima parte a domniei lui Ștefan cel Mare, după cruntele lupte cu turcii, care au dus la pierderea cetăților maritime Cetatea Albă și Chilia, în vara anului 1484. În această vreme, mare logofăt era Ioan Tăutu (1475-1510) și s-au perindat în calitate de primi-sfetnici ai sfatului domnesc⁹ Sima Zbiarea (1486-1489) și Duma, fiul lui Vlaicul, unchiul lui Ștefan cel Mare (1490-1502), după care a urmat Sima Boldur (1502-1503), în același timp vornic, încă din 1491, care a succedat în funcție lui Dragoș Boul (vornic în perioada 1486-1491). După moartea lui Boldur, atât vornic cât și prim-sfetnic a fost Giurgiu Dolh, care a supraviețuit câțiva ani lui Ștefan cel Mare, până la 1506.

³ Pentru aceasta, vezi Gh. Ghibănescu, **Spița familiei Costachi (După acte și documente)**, în *IN*, fasc. 4, 1924; idem, **Roșiștii și apa Idriciului (Studiu și documente)**, Huși, 1924 (extras din **Ispisoace și zapise**, vol. 5, partea a II-a).

⁴ Ion T. Sion, **Costăcheștii. Istorie și genealogie** (II), în *ArhGen*, V (X), 1998, 1-2, p. 250-252. Vornicul lui Ștefan cel Mare a ajuns și personaj de roman: Mihail Calmîcu, **Vornicul Boldur**, București, 1968.

⁵ **DRH, A. Moldova**, vol. II, întocmit de Leon Șimanschi în colaborare cu Georgeta Ignat și Dumitru Agache, București, 1976, nr. 263 (însă primul act datat precis este următorul, nr. 264, din 14 septembrie 1486).

⁶ **Ibidem**, vol. III, întocmit de C. Cihodaru, I. Caproșu și N. Ciocan, București, 1980, nr. 93 (ultima mențiune este din 20 aprilie 1491).

⁷ **Ibidem**, nr. 96 (prima mențiune la 15 octombrie 1491).

⁸ **Ibidem**, nr. 285.

⁹ Referitor la sfatul domnesc al lui Ștefan cel Mare, informațiile se regăsesc în: Lucian-Valeriu Lefter, **Boieri și „domenii” în Țara Moldovei, înainte și în vremea lui Ștefan cel Mare**, Teză de doctorat, Iași, 2009, p. 7-18.

Cetatea Hotinului a avut parte în această perioadă de succesiunea câtorva pârcălabi: Ion, 1487; Mușat, 1492-1493; Purece și Toader, 1493-1494; Duma Brudur, 1496-1497; Negrilă, 1498-1508. Cetatea Neamțului a fost cârmuită de Micotă și Reațeș, 1486-1495; Duma, fiul lui Vlaicu, și Ieremia, 1496-1503; Dragoș Teleagă, 1498-1507. Pe malul Nistrului, la Orhei, găsim pârcălabi pe Grozea Micotici, 1486-1491, apoi pe Ivenco și Alexa, 1499, iar la Cetatea Nouă (Roman) aflăm pe Ion Secară (1486-1492) urmat de Bora Șandru, 1492-1508. Neclintit a rămas legendarul Luca Arbure ca portar al Sucevei, (1486, 1498-1523), iar un alt boier, devenit legendar în secolul al XIX-lea, când frații Sionești i-au atribuit conceperea unei cronici, a fost spătarul Petru Clănău (1486-1507). Urmează vistiernicii, iar pe Sima Boldur îl vedem în această postură în intervalul 1486-1491, după cum am arătat mai sus, fiind urmat în funcție de Isac, în anii 1491-1508. Postelnici au fost trei: Ieremia (1481-1496), Dumșa, nepotul de soră al lui Ștefan cel Mare (1497-1499) și Cozma Șarpe (1501-1503). Ceașnici sau paharnici au fost doi: Andreico (1486-1489) și Cozma Moghilă (1490-1507), stolnici, de asemenea, doi: Mătei (1487-1488) și Ion Frunteș (1489-1507), iar comișii, ultimii în ierarhia sfatului domnesc, tot doi: Bora Șandru (1486-1492) și Petrică (1492-1508). Alături de acești mari boieri, mai găsim câțiva mici dregători, prezenți uneori în sfatul domnesc: Dinga pitarul (1490-1492), Ion Grumaz, staroste de Cernăuți (1495, 1499) și Mihul, pârcălab de Crăciuna (1484, 1493-1497).

Aceștia sunt marii boieri din ultima parte a domniei lui Ștefan cel Mare, printre care s-a aflat și marele vistiernic, apoi marele vornic Sima Boldur. În ceea ce privește începuturile familiei lui Boldur, acestea sunt vechi, putând fi regăsite documentar în prima parte a secolului al XV-lea. Un Ion Boldur, atestat în anul 1443, l-am putea identifica în persoana tatălui lui Sima Boldur¹⁰. Ștefan al II-lea întărește pe Mihul pisarul să stăpânească mai multe sate pe Cotovțea, dintre care unul numit Săseni, „unde trăiește Laur”, cumpărat de la „pan Ion Boldor” cu 50 de zloți tătărești¹¹. Dintr-un uric din 30 decembrie 1465¹², cunoscut doar prin intermediul unui scurt rezumat, Boldur împreună cu soția sa, Nastea, este alături de Petre Stravici și Fete Brătulescul într-o judecată pentru satul Stroești de pe Moldova. Deducem din acest document că mama vornicului Boldur provenea din vechiul neam al Stravicilor (un Ivan Stravici îl găsim în slujba domnilor țării încă din anul 1392), din care se trăgea și postelnicul Cozma Șarpe.

Prin urmare, trebuie să fie vorba de Ion sau Ivan Boldur, căci ulterior întâlnim o altă jupâneasă, Mușa, care este a vornicului Sima Boldur, așa cum aflăm din documente târzii. Prin actul din 12 iulie 1522, Marica vindea fratelui ei Andrușco Boldur, pentru 240 de zloți tătărești, satul Soci, aflat la obârșia Dumitrei, „pe care l-a avut părintele ei Boldor vornic și cneaghina lui, Mușa”¹³, cu uric de la Ștefan cel Mare. Totodată, Marica vinde fratelui ei cu 300 de zloți încă „o seliște anume Păruceani”, pe „Mârnova”, avută de tatăl ei cu uric tot de la Ștefan cel Mare. În

¹⁰ Mihai Costăchescu, **Documente moldovenești înainte de Ștefan cel Mare**, vol. II, Iași, 1932, p. 125.

¹¹ **DRH**, vol. I, întocmit de C. Cihodaru, I. Caproșu și L. Șimanschi, București, 1975, nr. 225.

¹² **Ibidem**, II, nr. 130 (actul s-a păstrat în rezumat). În calitate de hotarnic al unui „loc de pustietate de pe Răut”, „în matca Răutului”, Boldur este înfățișat la 19 aprilie 1481 (**Ibidem**, nr. 236).

¹³ **DIR**, A. Moldova, Veac XVI, vol. I, București, 1953, nr. 186, p. 211.

secolul al XVII-lea seliștea Păruceni evoluase în satul Brănișteri, cunoscut ca locul unde a fost casa lui Boldur vistiernicul. Astfel, la 1642, Brănișterii, viile de la Soltănești și Boldureștii, sate care aparținuseră vornicului Boldur, erau cumpărate de vornicul de poartă Eremia Vânculeț¹⁴.

Vornicul Boldur a avut, așadar, mai multe sate, vândute între urmași sau la alții. O altă fată a sa, Măgdalina, la 31 octombrie 1522, vinde satul Mălinești și o seliște, „mai sus de Resteiani, chiar sub pădure”, ambele pe Botnișoara, „din uricul tatălui ei Sima Boldor vornic, ce a avut de la bunicul domniei mele Ștefan voievod”¹⁵. Unul dintre ele fusese vândut de Marica încă la 1518¹⁶, pentru 200 de zloți, tot fratelui ei, anume Crivești, pe apa Bârladului.

Andrușco Boldur recuperează satele tatălui său, la care adaugă altele. Prin uricul din 1518, când cumpărase Criveștii de la sora sa, a achiziționat și alte două sate, aflate pe apa Elanului: Hănășăștii de la fiii comisului Ilea Huru, cu 400 de zloți tătărești și jumătate din iezerul Harcetele cu 200 de zloți tătărești. În urma acestor tranzacții funciare, fiul vornicului Boldur acaparează în stăpânirea sa cel puțin cinci sate. Majoritatea erau grupate pe valea Elanului, prin cumpărături sau schimburi. Dar fiul lui Andrușco, aprodul Giurgea Boldur, la 1546¹⁷ vinde cu 500 de zloți tătărești, lui Ion Hâra, un sat aflat „pe amândouă părțile Ielanului”, anume Seretenii, pe care tatăl său Andrușco îl avusese în virtutea unui act de schimb.

Reconstituirea domeniului funciar al vornicului Boldur, cuprinzând cel puțin șapte sate, ne arată concentrarea acestora în sudul Moldovei, în ținutul Tutovei, precum și peste Prut, pe valea Nârnovei, unde a avut și casa¹⁸. Tot în Basarabia de mai târziu, întâlnim pe urmașii diacului „Boldor”, acesta putând fi, probabil, fiu sau nepot al lui Giurgea Boldur. La 8 noiembrie 1618¹⁹, uricarul Ieremia Băseanul (pe atunci fost vornic), în virtutea dreptului de **protimisis** primește dreptul de a răscumpăra de la diecii Avram și Morozanul partea lor din Rezina, pe Nistru, pe care o cumpăraseră la rândul lor de la Candachia, fiica diacului Boldur. Într-adevăr, faptul este îndeplinit în anul următor, la 28 iunie 1619²⁰, când Ieremia Băseanul restituie celor doi banii, deoarece ei cumpăraseră Rezina de la nepoatele Băseanului, în acest document fiind menționați toți frații, anume Candachia, Nastasia, Grozava și Lupul „Boldor”, arătându-se că satul este moștenit prin vechile privilegii de la marele logofăt Ioan Tăutu²¹, ceea ce înseamnă că diacul Boldur, posibil strănepot al marelui

¹⁴ DRH, XXVI, întocmit de I. Caproșu, București, 2003, nr. 483. Satele aparținuseră lui Mirăuță Hraniță, iar acesta împreună cu fiii și nepoții le vinde, prin actul din 28 mai 1642 pentru 100 de galbeni ungurești și 100 de stupi. Hotarul satelor este arătat pe valea „Nămovii” și merge „în sus până la valea Buldureasca”, toponim care amintește de vechiul stăpân, ca și satul Boldurești.

¹⁵ *Ibidem*, nr. 189, p. 215.

¹⁶ *Ibidem*, nr. 109.

¹⁷ *Ibidem*, nr. 455.

¹⁸ Mihai Costăchescu, *op.cit.*, vol. I, Iași, 1931, p. 185-186; *Ibidem*, vol. II, p. 125.

¹⁹ *Moldova în epoca feudalismului*, vol. I, alcătuit de P.G. Dmitrev, D.M. Dragnev, E.M. Russev și P.V. Sovietov, sub redacția lui L.V. Cerepnin, Chișinău, 1961, nr. 149, p. 338-340.

²⁰ *Ibidem*, nr. 155, p. 353-354.

²¹ Despre aceasta, vezi Lucian-Valeriu Lefter, *De la Ioan Tăutu la Ionașco Ghenghea. Pământul și moștenirea genealogică*, în vol. *Pro Bucovina. Repere istorice și naționale*, coord. de Mihai-Bogdan

vornic al lui Ștefan cel Mare, a fost căsătorit cu o strănepoată a marelui logofăt, contemporan cu străbunicul său.

Ieremia Băseanul a avut o carieră îndelungată de uricar, vreme de 40 de ani (1580-1621), între timp fiind și mare vatag de Vaslui sau vornic de gloată. A fost căsătorit cu Varvara, fiica postelnicului Petru Huhulea; soția postelnicului, respectiv mama Varvarei, anume Odochia (călugărită Dionisia), era nepoata lui Ioan Tăutul, întrucât mama ei, Nastasia, era fata marelui logofăt, fiind căsătorită cu Toader pisarul, cel care la 1495 a cumpărat Șinaseuți și Rezina, aflate pe Nistru, sate provenite dintr-o mai veche moștenire, cea a marelui vornic al lui Alexandru cel Bun, Negrea/Negru zis de la Bârlad²². Astfel, Ieremia Băseanul „preia moșteniri care vin de la Ioan Tăutul, logofătul lui Ștefan cel Mare”²³.

După cum arătam, datorită jupânesei sale Varvara, Ieremia Băseanul preia satul Rezina uzând de dreptul de preemțiune, deoarece fusese al cumnatei sale, Magdalena, căsătorită cu diacul Boldur. În acest fel, descendența²⁴ lui Ioan Tăutul se extinde cuprinzând urmașii marelui vornic Boldur, alăturându-i familiilor Huhulea și Ghenghea, cu veche ascendență în secolul al XV-lea.

Neamul vornicului Boldur, atestat documentar în prima parte a secolului al XV-lea, a avut o posteritate care poate fi urmărită genealogic, cu unele sincope, până în secolul al XVII-lea. Numele său capătă importanță la jumătatea secolului al XIX-lea, în plin romantism românesc, când boierii Costăchești și-l vor asuma drept strămoș pe marele vornic, văzut ca un model vrednic de urmat, faptele de vitejie din vremea lui Ștefan cel Mare, consemnate de cronicar, creându-i un prestigiu legendar.

Boldur, high magistrate (great *vornic*) of Stephen the Great. Genealogical completion Summary

Sima Boldur was one of Ștefan cel Mare's most famous boyars. In 1486 he was the treasurer of the princely council, and he had held this position until 1491. In the autumn of the same year, he became *vornic* (the chief of the princely army), a position that he had covered until near the end of Ștefan's reign. The 15th of October is the date when his last presence in the princely council is recorded; most probably, he dies afterwards.

Attested in the first part of the 15th century, Boldur family can be traced up to the 17th century. Later on, in the 19th century, Sima Boldur's legendary prestige, deriving from his heroic deeds depicted in chronicles, made the boyars in the Costachi family consider him their ancestor.

Atanasiu și Mircea-Cristian Ghenghea, București, 2010, p. 21-22.

²² Mircea Ciubotaru, **O străveche așezare de pe valea Bârladului: Negrești (jud. Vaslui)**, I, în *AIIAI*, XX, 1983, p. 322-323.

²³ Idem, Un „*homo novus*” al secolelor XVI-XVII: uricarul Ieremia Băseanul, în *ArhGen*, I (VI), 1994, 3-4, p. 8-9.

²⁴ Pentru spița genealogică care confirmă înrudirea familiilor Huhulea și Tăutul, vezi Mircea Ciubotaru, **O străveche așezare...**, pl. II. Ulterior, spița de neam a fost ușor corectată, conform idem, **Ipozeze și certitudini genealogice**, în *ArhGen*, II (VII), 1995, 3-4, p. 273 și spița genealogică, p. 276. Prin cercetarea de față întregim această spița genealogică, prin alăturarea descendenței vornicului Boldur.